

کار از منظر اسلام

مؤلفان:

دکتر کیومرث نیاز آذری

دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

حجت الاسلام والمسلمین دکتر سیدعلی هاشمی خانباسی

عضو هیات علمی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری

مهر ۱۳۹۱

سرشناسه: نیاز آذری، کیومرث، ۱۳۳۶.
عنوان و نام پدید آور: کار از منظر اسلام / مولفان کیومرث نیاز آذری، سیدعلی هاشمی خانعباسی.
مشخصات نشر: قائم شهر: مهرالنبی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ۱۶۹ص: جدول.
شابک: ۵۰۰۰۰ ریال ۲-۶۳-۲۹۰۷-۹۶۴-۹۷۸:
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۶۷ - ۱۶۹: همچنین به صورت زیر نویس.
یادداشت: نمایه.

موضوع: اسلام و کار
موضوع: تلاش و تقوا - جنبه های مذهبی - اسلام
موضوع: کار - جنبه های روان شناسی
شناسه افزوده: هاشمی خانعباسی، سیدعلی، ۱۳۴۳-
رده بندی کنگره: ۲۹۱ / ۲۲۰ / ۲۳۰ BP
رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۴۸۳
شماره کتابشناسی ملی: ۲۹۱۰۰۲۲

عنوان: کار از منظر اسلام
مؤلفان: دکتر کیومرث نیاز آذری و حجت الاسلام والمسلمین دکتر سیدعلی هاشمی خانعباسی
صفحه آرایشی: مهدی احمدی فر
چاپ اول: ۱۳۹۱
تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
ناشر: مهرالنبی
چاپ: نگار
صحافی: کوثر
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۰۷-۶۳-۲
قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

مقدمه

مسئله‌ی معیشت و مسائل مرتبط با آن، یکی از مهمترین و پایدارترین مسائل بشری است. هیچ کسی نیست که به نوعی دغدغه‌ی معیشت را نداشته باشد. این مسئله، مخصوصاً برای قشر جوان جامعه یکی از اساسی‌ترین مسائل است. داشتن شغلی آبرومند و درآمدی مناسب، لازمه‌ی داشتن یک زندگی خوب است. بیکاران، هر چند از نظر اقتصادی نیازمند نباشند، باز هم انسان‌هایی موقّق تلقّی نمی‌شوند. با کار و تلاش است که زندگی انسانی شکوفا می‌شود و در سایه‌ی کار و تلاش است که سعادت دنیا و آخرت فرد و جامعه تأمین می‌گردد.

کار کردن و داشتن شغلی آبرومند، نه تنها وسیله‌ای برای امرار معاش و تأمین ما یحتاج مادی زندگی است، عوامل بسیار مهم در احساس شخصیت، عزّت، استقلال و اعتماد به نفس است. در مقابل، بیکاری موجب یأس و سرخوردگی و احساس ضعف و بی‌شخصیتی می‌شود. بیکار، از نظر دیگران، یک عضو بی‌فایده‌ی جامعه تلقّی می‌شود و در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی مشارکت جدی و فعال نخواهد داشت. تنبلی، علاوه بر این، دارای آثار مخرب است که از جمله‌ی آن، بدبینی‌های غیر واقع بینانه به دیگران، بویژه تصمیم‌گیران جامعه است که به نوبه‌ی خود پیامدهای ناگوار فردی و اجتماعی را خواهد داشت. از این جهت در روایات اسلامی که از ائمه‌ی معصومین (ع) رسیده، بیکار و بیکاری مورد لعن و نفرین قرار گرفته است «مَلْعُونٌ مَنْ أَلْقَى كَلَّةَ غَلَى النَّاسِ». در مقابل، انسان‌های تلاش‌گر و کارگران سخت کوش کار و تلاش آنها نه تنها جدای از عبادت نیست، بلکه بالاترین و برترین جزء عبادت و پاداشی برتر از پاداش مجاهد

در راه خداوند دارند. (قال الرضاع): «الذی یطلب من فضل الله "عزّ و جلّ" ما یکفّ به عیاله اعظم اجراً من المجاهد فی سبیل الله "عزّ و جلّ"»^۱.

کار و کوشش نه تنها زندگی را برای انسان خوب و آسمانی می‌کند بلکه مرد را ارزنده و بزرگ می‌نماید. پیامبر (ص) انسانی را که کار و تلاش می‌کند، می‌ستاید و دست‌های او را می‌بوسد و او را محبوب و معشوق پروردگار معرفی می‌کند. و امام علی (ع) یکی از نشانه‌های عاقل را کار و تلاش می‌داند. آنجا که می‌فرماید: «خردمند بکار خویش تکیه کند و نادان به آرزوهای خویش». پاس‌تور می‌گوید: «نقد زندگی در سه چیز است: اراده، کار و کامیابی (مقصود سعادت است)».

در اسلام به مسأله‌ی کار و کوشش اهمیّت بسیاری داده شده است و همچنین یکی از ارکان سعادت بشر در این جهان و جهان آخرت، به شمار می‌رود. از دیدگاه مدیریت اسلامی کار، در اهمیّت کار، همین بس که کار بخشی بزرگ و شاید زیربنایی‌ترین قسمت زندگی بشر است، چرا که از کار می‌توان به جوهره‌ی درونی افراد پی‌برد و این کار است که جوهره‌ی درونی انسان را به نمایش می‌گذارد. در قرآن کریم متجاوز از هشتاد آیه شرط سعادت انسان و دست یافتن او به بهشت را دو چیز می‌داند: یکی ایمان و دیگری کار شایسته که هر دوی آن‌ها در آیات متعدّد قرآن، از جمله سوره‌ی کهف آیه‌ی ۱۰۷ و نساء آیه‌ی ۱۲۴ و سوره‌ی التغابن آیه‌ی ۹ تجلّی یافته است.

از نظر اسلام، «کار» یک وظیفه و مسؤولیت اجتماعی است. یعنی حتی اگر ما شخصاً، هیچ احتیاجی نداشته باشیم، باز هم وظیفه‌ی اجتماعی و مسؤولیت اخلاقی و انسانی - الهی ما اقتضا می‌کند که بیکار نمانیم. چرا که، ما در این زمان

^۱ - صفحی، سید محمد، تعالیم آسمانی اسلام، قم، انتشارات اهل‌بیت، چاپ دوم، خرداد ۱۳۶۲، ص ۲۶.

و در هر زمان دیگر از خدمات، دست رنج و حاصل کارهای دیگران بهره‌مندیم، پس وظیفه‌ی انسانی ما اقتضا می‌کند که ما نیز خدمتی به دیگران کنیم و در تأمین بخشی از مایحتاج و نیازهای دیگران سهیم باشیم.

برای آن که بتوانیم «کار» را از دیدگاه مدیریت اسلامی یعنی قرآن و سنت جستجو نمود، مورد بحث قرار دهیم، لذا آن را در هفت فصل تنظیم نمودیم. در فصل اول: تحت عنوان کلیات، دوازده مسأله مورد بحث و بررسی قرار گرفته است که عبارتند از: تعریف کار از دیدگاه‌های متعدد و اسلام، اهمیت کارکردن و اینکه چرا باید کار کنیم فصل دوم: ارزش و اهمیت کار از دیدگاه قرآن و روایات، فرهنگ ملی ما ایرانیان مسلمانان و همچنین در سیره و سنت گفتاری و رفتاری امام علی (ع)، مورد توجه قرار گرفته است و از آنجایی که کار، جوهره‌ی درونی انسان را به نمایش می‌گذارد، پس علت ظهور این جوهره‌ی گران قدر، کار است. بنابراین، آنچه که به علت اساسی این جوهره (کار) آسیب می‌رساند باید شناسایی و از میان برداشته شود. به همین منظور، فصل مستقل دیگری، تحت عنوان موانع و آسیب‌های کار مطرح شده است. در فصل چهارم، کارهای ارزشی از کارهای غیرارزشی تفکیک و آن براساس روایات و آیات قرآن مورد بحث و بررسی قرار گرفت. فصل پنجم: از آنجایی که هر کجا کارگری تصوّر گردد، کارفرما هم متصوّر است، بنابراین کارگر و کارفرما نسبت به یکدیگر حقوق متقابل دارند. لذا برای بررسی این منظور با استناد به آیات و روایات، حقوق کارگر بر کارفرما و کارفرما بر کارگر را در فصل پنجم مورد توجه قرار دادیم. فصل ششم: در این فصل انگیزه‌های کار از نظر اسلام مورد بررسی قرار گرفته است. انگیزه‌هایی که اگر تحقق یابند، همچون موتور محرکه‌ای انسان را به جانب انجام دادن کارها به تحرّک وا می‌دارد. این انگیزه‌ها هم می‌تواند مادی باشد و هم معنوی. در این فصل

ارزش، اهمیت و جایگاه انگیزه‌ی معنوی در لسان قرآن و روایات مورد توجه خاصی قرار گرفته است و همچنین به مسأله‌ی تشویق به عنوان یکی از مؤثرترین انگیزه‌ها در کار و فعالیت، مورد بحث قرار گرفته است. فصل هفتم: در این فصل، کار و بهره‌وری از دیدگاه اسلام مورد توجه است. در این فصل، برای تحقق بهره‌وری و افزایش سطح آن، سه عامل اساسی مطرح است: عامل اول؛ نیروی انسانی. عامل دوم؛ مدیریت و عامل سوم؛ تکنیک و روش‌های کاربردی برای کسب موفقیت در کار. بررسی این سه عامل، اساسی‌ترین بحث این مجموعه را تشکیل می‌دهد. و در پایان، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ارائه شد.

فهرست مطالب

عناوین

صفحه

۱۷	فصل اول : کلیات
۱۹	تعریف کار
۲۲	ماهیت و مفهوم کار
۲۳	کار در عرف اقتصاد
۲۵	کار از دیدگاه راهمایی شغلی
۲۵	تفاوت میان شغل و کار
۲۵	تعریف کار از دیدگاه عرف
۲۶	کار در تعریف فلسفه
۲۶	کار از دیدگاه اسلام
۲۸	اهمیت کار کردن
۳۱	فرهنگ کار
۳۴	روان شناسی کار
۳۴	قلمرو روان شناسی کار
۳۴	روان شناسی صنعتی
۳۵	روان شناسی صنعتی - سازمانی
۳۵	فلسفه ی کار از دیدگاه اسلام
۴۱	کار در نظام تکوین و قانون طبیعت
۴۵	کار در نظام تشریع و قانون دین
۴۷	احکام کار
۴۷	کارهای واجب
۴۸	کارهای حرام
۴۹	کارهای مکروه
۵۰	کارهای مستحب
۵۰	کارهای مباح
۵۱	اقسام کار
۵۱	احیای موات

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۵۱	مزارعه
۵۲	مساقاه
۵۲	مضاربه
۵۲	جعاله
۵۳	اجیر گرفتن کارگر
۵۳	مقایسه ی کار و کارگری در اسلام با سایر مکاتب
۵۶	جایگاه کار در مکتب اقتصادی کمونیسم
۵۶	جایگاه کار در مکتب اقتصادی کاپیتالیستی
۵۷	جایگاه فلسفی نیروی انسانی عامل کار در ارتباط با طبیعت
۵۹	ساحت جامعه شناختی کار، اشتغال و تولید
۵۹	هنجار
۶۰	ارزش
۶۳	فصل دوم، کار از دیدگاه قرآن، سنت و فرهنگ ملی ما
۶۵	کار از دیدگاه قرآن
۶۷	کار از دیدگاه سنت و روایات
۶۸	سیره و سنت امام علی(ع) در مورد کار
۶۸	سنت گفتاری امام(ع) در مورد کار
۶۹	سنت رفتاری امام(ع)
۷۰	کار در اخبار و روایات ائمه ی معصوم(ع)
۷۰	دستهای کارگر در آتش جهنم نمی سوزد
۷۰	کار مایه ی خشنودی خداست
۷۱	کارکردن در برخی موارد واجب است
۷۱	تلاش برای تأمین زندگی ، مانند جهاد در راه خداست
۷۲	تلاش و کوشش ، عامل گذر از صراط است
۷۲	استحباب سفر برای کسب روزی
۷۲	کار و ثروت مشروع سبب خوشبختی در آخرت است

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۷۲	کار و تلاش شایسته ، مانع عذاب الهی است
۷۳	عزت نفس و بی نیازی از دیگران در سایه کار و تلاش
۷۳	تحمل سختی در طلب روزی شایسته است
۷۴	کارگر ، محبوب خداست
۷۴	کار موجب افزایش نیرو و انرژی است
۷۴	کار ، معرف انسان مومن است
۷۴	عزت و شخصیت در سایه ی کار و تلاش است
۷۵	کسب حلال ، عبادت است
۷۵	کار سبب آموزش گناهان است
۷۵	خارج شدن به هنگام صبح برای طلب روزی خلال ، توفیق و برکت است
۷۶	عمل شایسته ، بهترین دوست است
۷۶	بیان امام صادق (ع)
۷۶	آسایش و رفاه خانواده ، مطلوب است
۷۶	صورت کارگر چون ماه شب چهارده می درخشد
۷۷	نیاز انسان به سه چیز
۷۷	اجر کارگر از اجر مجاهد بیشتر است
۷۷	بیان پیامبر اکرم (ص)
۷۸	عمل ، رفیق جدا نا پذیر انسان است
۷۸	کار مولد نیرو و قدرت جسمانی است
۷۸	کار در فرهنگ ملی ما
۸۱	فصل سوم : موانع و آسیب کار از دیدگاه اسلام
۸۳	کسالت و تنبلی
۸۴	بیکاری
۸۶	خواب زیاد
۸۷	تأخیر در کار و فرصت سوزی
۸۷	عدم ایمان به کار

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۸۸	شکم پرستی
۸۸	رفاه طلبی
۸۸	بی دقتی در کار
۸۹	یأس و ناامیدی از مدبر عالم و امیدواری به وعده های مردم
۹۰	عدم مشورت در کارها
۹۰	دلالتی و شغل های کاذب
۹۱	فصل چهارم : کارهای شایسته و پاداش آن از دیدگاه اسلام
۹۳	عمل صالح ، زمینه ی ورود صاحبش در بهشت را فراهم می کند
۹۳	عمل صالح ، بهترین دوست است
۹۴	عمل صالح ، موجب شرافت انسان نزد خداست
۹۴	پاداش انسان در گرو عمل صالح است
۹۴	تأثیرگذاری رجا و امید به خدا در قیامت در گرو عمل صالح است
۹۵	حیات معقول ، معلول عمل صالح است
۹۵	ارتقای درجه ، منوط به عمل صالح است
۹۵	عمل صالح ، نشاط آور و برطرف کننده کسالت است
۹۵	بیان پیامبر اکرم (ص)
۹۶	در بعد اقتصادی شایسته ترین کار
۹۹	فصل پنجم : حقوق متقابل کارگر و کارفرما
۱۰۱	کارگر و حقوق آن در اسلام
۱۰۳	حقوق کارفرما
۱۰۵	فصل ششم : انگیزه های کار از نظر اسلام
۱۰۷	مهمترین انگیزه های فردی
۱۰۷	کار در راه خدا
۱۰۷	کار با انگیزه ی بهره مندی

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱۰۸	کار با انگیزه ی عزّت مندی
۱۰۸	کار برای رفع نیازهای زندگی
۱۰۸	کار و تلاش با انگیزه ی مصرف در امور خیریه
۱۱۰	رابطه ی اخلاق و معیشت
۱۱۰	کار و تلاش با انگیزه ی تأمین مخارج خانواده
۱۱۱	کار با انگیزه ی بی نیازی از مردم و حفظ تقوی
۱۱۲	کار با انگیزه ی کسب رضای پروردگار
۱۱۳	کار با انگیزه ی سلامتی و نشاط
۱۱۳	مهمترین انگیزه های اجتماعی
۱۱۳	دوری از کاری که جاسعه ، پندارای آن نیست
۱۱۴	کار با انگیزه ی کمک به مسلمانان
۱۱۴	کارکردن با انگیزه ی عامّ المنفعه داشتن
۱۱۵	انجام کارهای کامل و بدون نقص ، به سود اجتماع
۱۱۵	کار با انگیزه ی محبوبیت خداوند
۱۱۶	انگیزه ی تشویقی
۱۱۶	اهمیت انگیزه ی معنوی
۱۱۶	نیاز انسان به تشویق
۱۱۸	تناسب تشویق و عمل
۱۱۹	شرایط تشویق
۱۲۱	فصل هفتم : کار و بهره وری از دیدگاه اسلام
۱۲۳	بهره وری در اسلام
۱۲۴	مفهوم بهره وری
۱۲۵	اهمیت بهره وری
۱۲۷	فرهنگ و بهره وری
۱۲۸	عوامل بهره وری
۱۲۸	نیروی انسانی

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱۲۸	در کار صداقت داشته باشد
۱۲۹	ایمان به کار
۱۳۱	عاقبت نگری
۱۳۳	دقت در کار
۱۳۵	مشورت در کارها
۱۳۶	فواید مشورت
۱۳۶	جلوگیری از پیدایش خود کامگی و استبداد
۱۳۷	شناخت مواضع خطا و استباهات
۱۳۷	ایجاد احساس شخصیت و مسئولیت در اعضای شورا
۱۳۷	تأمین منافع جمع و مصلحت عموم
۱۳۸	کاهش احتمال شکست در انجام تصمیمات
۱۳۸	شکو فایی استعدادها
۱۳۸	ایجاد انس و الفت بین اعضا
۱۳۸	تأمین تکیه گاه در اتخاذ تصمیمهای مهم
۱۳۹	بهره گیری از آرا و نظرات بهتر و صائب تر
۱۳۹	تضمین پویای فرد و مجموعه
۱۳۹	هدایت و اصلاح کثری ها
۱۴۰	مشورت، مانع حسادت دیگران است
۱۴۰	تشخیص افکار دیگران
۱۴۰	ویزگیهای مشورت شونده
۱۴۱	نکته ی قابل توجه
۱۴۲	گفتار مولوی
۱۴۲	همکاری در کار
۱۴۳	استمرار در کارها
۱۴۳	استقامت در کار
۱۴۴	عامل مدیریت
۱۴۴	مطالعه و بررسی

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱۴۴	سه درس مهم در پرده ی یک عبارت کوتاه
۱۴۵	برنامه ریزی
۱۴۵	فایده های برنامه ریزی از دیدگاه اسلام
۱۴۵	موجب ثبات و دوام حکومت
۱۴۵	بهترین ابزار برای میل به هدف
۱۴۶	باعث کاهش اشتباهات
۱۴۶	کمال کارها در سایه برنامه ریزی
۱۴۶	مراحل برنامه ریزی
۱۴۷	تقسیم برنامه از نظر افق زمانی
۱۴۷	تصمیم گیری در برنامه ریزی
۱۴۸	مدیریت و موانع مؤثر در تصمیم گیری
۱۴۸	تردید و دو دلی
۱۴۸	ترس
۱۴۹	در نظر گرفتن رضایت افراد
۱۴۹	در نظر گرفتن منافع خویشاوندان
۱۴۹	پیروی از هوی و هوس
۱۵۰	سازماندهی
۱۵۰	موضوع سازماندهی در منابع اسلامی
۱۵۱	تقسیم کار بین اوقات
۱۵۱	هدایت و رهبری
۱۵۲	مهارت های لازم برای رهبری
۱۵۳	سبک های رهبری
۱۵۵	نظارت و کنترل
۱۵۶	تکنیک و روش های کاربردی برای کسب موفقیت
۱۶۳	نتیجه گیری